

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ З АКТУАЛЬНОЇ ТЕМИ

В умовах ринкової соціально-орієнтованої економіки, ускладнення відносин у сфері господарювання мета господарського процесуального права має полягати не тільки в ефективному захисті порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів окремих фізичних та юридичних осіб, а й у забезпеченні правового господарського порядку в країні. Забезпечення останнього як мети господарського судочинства означає необхідність: застосування економіко-правового підходу як методології судового пізнання та прийняття рішення у справі господарської юрисдикції; розвитку принципу пропорційності у господарському судочинстві; концентрації справ у господарській юрисдикції. Доктринальне розроблення мети господарського процесуального права має забезпечити наукове підґрунтя збереження і поглиблення спеціалізації господарського процесу на протидію неадекватній відносинам у сфері господарювання суцільній уніфікації процесуального права України (Олена Белянєвич “Мета сучасного господарського процесуального права: доктринальний погляд”).

До системи джерел господарського процесуального права можна віднести не тільки нормативно-правові акти та міжнародні договори, які є основними (традиційними) джерелами, а й нетрадиційні (квазіджерела) (господарські договори, прецеденти тлумачення, правові звичаї, принципи права), які виникають у результаті правозастовної діяльності та є допоміжним інструментарієм, який може суттєво вплинути на упорядкування питання щодо вирішення господарського спору в судах господарської юрисдикції. Вони повинні застосовуватися на основі принципу субсидіарності відносно традиційних джерел господарського процесуального права.

Основними факторами впливу на трансформацію системи господарського процесуального права є: еволюція предмета господарського процесуального права, тобто звуження чи розширення переліку та характеру господарських спорів й інших правових питань; зміна національної правової системи, зокрема й у результаті конвергенції нетипових (для романо-германської правової сім'ї) процесуальних елементів (інститутів, механізмів, засобів захисту прав та інтересів); зміна режиму національної судової системи під впливом політичного режиму, історичного розвитку суспільства та держави, особливостей правової системи, правової культури населення тощо; посилення впровадження у міжнародний правовий простір, у результаті чого здійснюється розширення та визнання компетенції міжнародних судових установ, зокрема Європейського суду з прав людини; зміщення акцентів із формального підходу

в вирішенні господарських спорів до природних основ їх врегулювання (звичаєве право, правила ділового обігу, верховенство права) (НАТАЛЯ ІВАНЮТА, НАТАЛЯ ЗАГОРОДНЯ “Трансформація системи джерел господарського процесуального права”).

Юридична конструкція похідного позову дотепер остаточно не сформована на законодавчому рівні, і деякі питання вирішуються на рівні судової практики. У загальному вигляді похідний позов можна визначити як право акціонерів та (або) учасників юридичної особи звертатися до суду від імені та в інтересах такої юридичної особи з вимогою про відшкодування посадовою особою завданих їй діями чи бездіяльністю збитків, зокрема й після припинення повноважень такої посадової особи. І деякі недоліки та неузгодженості у регулюванні цього способу захисту необхідно усунути на законодавчому рівні найближчим часом для підвищення ефективності його застосування (ТЕТЯНА СТЕПАНОВА “Місце похідного позову в системі захисту у господарському судочинстві”).

Узагальнюючи проблеми нормативного визначення економічних спорів, можна запропонувати певні орієнтири на шляху до їх вирішення, зокрема:

1. *Економічний і правовий спір.* Визначення економічних спорів не повинно залишатися поза процесуальним законодавством. Ситуація з господарськими спорами, коли законодавці ігнорують юрисдикційність відповідних справ, є неприпустимою для економічних спорів. Вважаємо прийнятним введення у процесуальне законодавство терміна “економічно-правовий спір” на зразок “публічно-правового спору” у п. 2 ч. 1 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України. При цьому потрібно буде “відсікти” економічну складову з публічно-правових спорів, щоб спори з суб’єктами організаційно-господарських повноважень не наділялися ознаками публічно-правового спору.

2. *Пов’язаність з економічною діяльністю.* Широке трактування економічного спору як “пов’язаного з економічною діяльністю” – це найкращий варіант, щоб прибрати темпоральний фактор здійснення економічної діяльності і не полишати управління, контроль, нагляд за економічною діяльністю тощо. Пов’язаність з економічною діяльністю усуває також питання доречності віднесення до юрисдикції господарських судів (судів, які розглядатимуть економічні спори) справ у спорах щодо інтелектуальної власності та приватизації комерційного майна з фізичними особами. Об’єкти інтелектуальної власності, як і приватизовані громадянами нежитлові приміщення, комерціалізуються у процесі здійснення економічної діяльності, а тому спори щодо відповідних об’єк-

тів можуть презюмуватися такими, що зумовлені майбутньою економічною діяльністю.

3. *Зміст економічної діяльності.* Незважаючи на всю самостійність господарського процесуального права, напрями його подальшого розвитку суттєво залежатимуть від подальшого розвитку економічного законодавства. Визначення поняття економічно-правового спору повинно базуватися на трактуванні економічної діяльності з майбутнього Економічного кодексу України. Вважаємо, що економічна діяльність повинна розкриватися не через процес здійснення такої діяльності (як у випадку з господарською діяльністю у чинному Господарському кодексі України (далі – ГК України)), а через результат, який досягається унаслідок її здійснення (як для ринку, так і для його суб'єктів).

4. *Економічна (не)компетентність.* Хотілось би помилятися у тому, що представники юридичної професії зазвичай не вміють мислити як економісти. Найяскравіше це проявляється тоді, коли судді не переймаються трансакційними витратами при вирішенні спору. Економічне мислення – це значно більше, аніж розуміння правил бухгалтерського обліку. Це знання особливостей маржинального аналізу, функціонування ринку та поведінки його суб'єктів, визначення ефективності та прогнозування впливу прийнятих рішень тощо. Юристи з економічних спорів мають досягти такого рівня розвитку здатності до економічної рефлексії, щоб назавжди вийти за межі поверхнево-побутового сприйняття економічних рішень як “прибуткових” або “збиткових”.

5. *Легкість словозміни.* На жаль, словозміна “господарське” на “економічне” залишається найпростішим і найзручнішим варіантом. Лише колективними зусиллями кожного, хто задіяний у судовому вирішенні економічних спорів, можна вивести існуючу господарську процесуальну форму на якісно новий рівень розвитку, передбачуваності та самодостатності (Олександр Худенко “Проблеми нормативного визначення економічних спорів”).

Можна виокремити дисциплінуючу функцію процесуальних строків у господарському судочинстві, оскільки недотримання встановлених судом строків для подання заяв, скарг і документів унеможливує їх подання у майбутньому і надає суду право вирішити спір за наявними матеріалами справи. Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України) не застосовує єдину термінологію у частині регламентації процесуальних строків, що призводить до різного розуміння таких строків у господарському судочинстві та неоднакового застосування процесуальних норм. Законодавець в одній нормі права (ст. 177 ГПК України) передбачив, що підготовче провадження може тривати

до 60 днів із дня відкриття провадження у справі, а в іншій нормі права (ст. 195 ГПК України) – що розгляд справи по суті повинен розпочатися протягом все тих же 60 днів із дня відкриття провадження у справі. З чого випливає, що початок розгляду справи по суті збігається із закриттям підготовчого засідання. Проте такий висновок суперечить положенням ч. 3 ст. 201 ГПК України. Вихід із колізії вбачається у чіткому встановленні порядку обчислення процесуальних строків. ГПК України передбачає можливість безмежного поновлення строку на апеляційне оскарження, що, безумовно, суперечить принципу правової визначеності. Вихід із такої ситуації полягає у наданні права касаційній інстанції скасувати судові рішення апеляційної інстанції, прийняті внаслідок порушення ч. 2 ст. 261 ГПК України. Вбачається необхідність у встановленні реального строку розгляду скарг на дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця в один місяць із дати надходження відповідної скарги (Андрій Бутирський “Окремі аспекти застосування процесуальних строків”).

Штраф являє собою міжгалузевий правовий інститут, оскільки він має місце як у матеріальному, так і в процесуальному праві, проте виконує не зовсім одну й ту саму роль. У процесуальних галузях права слід визнати певну інтеграцію правового регулювання, яка полягає в усуненні прогалин і дублювань у правовому регулюванні одноманітних або схожих правовідносин, зокрема й процесуальних правовідносин, що виникають між судом та учасниками справи у процесі вирішення господарської справи. З урахуванням уніфікації процесуальних кодексів, що відбулася наприкінці 2017 р., нині штрафу в господарському процесі притаманні здебільшого загальні процесуальні ознаки, а саме: штраф є грошовим стягненням у дохід держави з власних коштів правопорушника; штраф стягується із правопорушника за вчинення ним процесуального правопорушення; порядок стягнення та оскарження судового рішення про застосування штрафу до порушника в галузевих процесах з огляду на схожі положення про штраф у галузевих процесуальних кодексах є однаковим; аналогічні функції штрафу в галузевих процесах, які полягають у запобіганні вчиненню процесуальних правопорушень, стимулюванні до їх виправлення у разі вчинення, а також у покаранні тих порушників, які не тільки допустили у своїй поведінці правопорушень, а й не доклали жодних або достатніх зусиль для виправлення наслідків допущених правопорушень. До спеціальних процесуальних ознак можна віднести, по-перше, те, що штраф у господарському процесі покликаний захищати права та інтереси учасників господарської справи, а також на досягнення завдань господарського судочинства, а по-друге, розміри

штрафів, передбачені за порушення адміністративних і цивільних процесуальних норм за аналогічні процесуальні правопорушення, є нижчими, аніж у господарському судочинстві. Щодо визначення судового штрафу з урахуванням його місця в господарському судочинстві, то штраф – це форма господарської процесуальної відповідальності, що полягає в накладенні господарським судом грошового стягнення у дохід держави на особу, що вчинила господарське процесуальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 135 ГПК України, через постановлення відповідної ухвали з метою спонукання учасників процесу до добросовісного користування процесуальними правами, а також до сумлінного виконання своїх процесуальних обов'язків (Вікторія Рєзнікова, Марія Курей “Штраф як форма господарсько-процесуальної відповідальності”).

Наказне провадження є одним із проявів спрощення господарської процесуальної форми. Безспірність грошової вимоги у наказному провадженні презюмується, але не є обов'язковою умовою видачі судового наказу, оскільки господарський суд, вирішуючи питання про видачу судового наказу, має у своєму розпорядженні лише докази, надані заявником. Умовами видачі судового наказу є: 1) із заявою про видачу судового наказу може звернутися особа, якій належить право вимоги; 2) заява про видачу судового наказу подається до суду першої інстанції за загальними правилами підсудності; 3) заборгованість повинна мати грошовий характер за договором; 4) сума вимоги не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 5) презюмування безспірності грошової заборгованості; 6) заявником і боржником у наказному провадженні можуть бути виключно юридичні особи та фізичні особи – підприємці; 7) штрафні санкції не можуть бути предметом судового наказу. Сьогодні можемо констатувати альтернативність застосування наказного і спрощеного позовного провадження, яке може пізніше трансформуватися ще у загальне позовне провадження. Наявність такої альтернативи у заявника затягує процес і перевантажує суддів, оскільки завдяки цьому одна й та сама справа може двічі розглядатися судом – спочатку за правилами наказного, а потім спрощеного позовного провадження. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне посилити у законодавстві імперативні засади розмежування наказного, спрощеного позовного і загального позовного провадження (Ірина Бутирська “Наказне провадження у господарському судочинстві”).

Розвиток інституту врегулювання спору за участю судді у господарському судочинстві розвантажить суддів, прискорить вирішення спорів та, як наслідок, зменшить кількість апеляційних і касаційних скарг. У деяких випадках цей інститут може бути використаний як засіб для зятя-

гування розгляду справи, відводу судді, тобто зловживання процесуальними правами. Але його треба розглядати насамперед як засіб правового виховання та впровадження правової культури не тільки учасників справи, а й зміни суспільної свідомості та переорієнтації її на вирішення спорів на засадах примирення (Людмила Ніколенко, Сергій Масловський “Деякі аспекти врегулювання спору за участю судді у господарському судочинстві”).

Робота суддею – це постійне випробування на професійну майстерність, людську мудрість і вдале вирішення конфліктних ситуацій. Бути суддею – це величезна відповідальність. Усі судді є різними, на жаль, не всім вдається уникнути помилок при ухваленні судових рішень, але не слід забувати, що судова влада виправляє власні помилки через систему апеляції, не розраховуючи на те, що кожна справу розглядатиме ідеальний суддя. Судовий процес сповнений емоцій, проте суддя має усвідомлювати своє покликання та при ухваленні судового рішення повинен залишатися неупередженим і контролювати власні емоції та поведінку (Олена Черненко “Емоційна складова судового рішення”).

Аналіз правової основи розгляду господарськими судами спорів за участю іноземних осіб вказує на застосування до таких справ національного режиму провадження, окрім особливостей, які встановлено, зокрема, у: ГПК України (щодо підсудності справ, доказування та доказів, зупинення провадження, залишення позову без розгляду, звернення із судовим дорученням тощо); інших законах (щодо процесуальної правоздатності та дієздатності іноземних осіб, підсудності, виконання судових доручень, банкрутства, застосовуваного права, визнання та виконання рішень судів тощо); підзаконних нормативно-правових актах (щодо порядку легалізації іноземних документів, вимог до змісту контрактів тощо); нормах міжнародних договорів, що стали частиною національного законодавства (щодо юрисдикції та підсудності справ, умов прийняття судом справ до розгляду, порядку надання взаємної правничої допомоги, вручення судових документів, отримання за кордоном доказів, легалізації іноземних офіційних документів, вимог до форми та змісту арбітражної угоди, мирових угод, укладених сторонами спору, визнання та виконання судових рішень тощо); господарські договори (щодо вибору господарського суду, який розглядатиме справу, та матеріального права).

Водночас практика застосування відповідних норм при зверненні до суду іноземних осіб вказує на необхідність подальшої конкретизації окремих положень щодо участі таких осіб у судовому процесі, а саме: 1) на рівні ГПК України: уточнення положень щодо підсудності спорів

за участю іноземної особи, зокрема доповнення положеннями щодо договірної підсудності з нерезидентом з уточненням питання щодо необхідності врахування контрагентами при визначенні у договорі відповідного пункту правил територіальної підсудності; регламентація питання щодо визначення суду у випадку підсудності справи за місцезнаходженням відповідача, коли він є нерезидентом, а сторони визначили, що справа підлягає вирішенню в господарських судах без уточнення конкретного суду; визначення питання щодо можливості передбачити у договорі будь-який господарський суд в Україні, який буде розглядати справу чи це може бути тільки суд за місцезнаходженням резидента України; доповнення положеннями щодо підвідомчості спору господарському суду у випадках, якщо сторони не визначили в договорі, який суд розглядатиме спори; розширення компетенції господарських судів, шляхом віднесення до їх підвідомчості справ у спорах, що виникають у зв'язку зі здійсненням господарської діяльності через оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу, а також про визнання та надання дозволу на виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу, іноземного суду; доповнення підставами визнання арбітражних угод недійсними та такими, що не можуть бути виконані; 2) на рівні міжнародних договорів – ратифікація Конвенції про угоди про вибір суду; 3) на рівні підзаконних нормативно-правових актів – конкретизація Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів) в частині рекомендацій щодо формулювання розділу зовнішньоекономічного договору щодо урегулювання спорів у судовому порядку з огляду на неможливість вибору сторонами норм процесуального права при розгляді справи у господарських судах. Реалізація таких пропозицій сприятиме впорядкуванню законодавства щодо розгляду господарським судом спорів за участю іноземних осіб та надаватиме сторонам спору за участю іноземного елемента додаткові гарантії їхніх прав (Антоніна Бобкова, Валерія Новошицька “Правова основа розгляду господарським судом спорів за участю іноземних осіб”).

У Кодексі України з процедур банкрутства (далі – КзПБ) є багато описок, колізій та прогалів, які сьогодні доводиться долати правозастосовним органам. У ГПК України містяться посилання на нечинний Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, що створює колізії для судів. У зв'язку з чим слід замінити у ГПК України посилання на нього, відповідно, на КзПБ. Передбачений у ГПК України для позовного провадження загальний порядок розгляду справи абсолютно не підходить для процедури банкрутства і на практиці взагалі не застосовується судами.

Тому п. 1 ч. 4 ст. 247 ГПК України слід виключити. Статті 37, 38 КзПБ, приписи яких регламентують залишення без руху або повернення заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство, зовсім не унормовують випадки, які стосуються недоліків самої заяви і не дають можливості застосовувати у цих обставинах відповідні норми ГПК України. Відповідно до цього у зазначені статті КзПБ слід додати положення, що будуть стосуватися вимог до самої заяви. Поширення загальних положень ГПК України без урахування особливостей процедури банкрутства для вирішення спорів майнового характеру у межах справи про банкрутство може заблокувати саму процедуру банкрутства. Необхідно: синхронізувати ці два процеси; обмежити строк розгляду майнових спорів 30 днями; скоротити кількість судових рішень щодо таких спорів, які підлягають оскарженню; чітко встановити сторін та учасників цього відокремленого процесу. Варто встановити чіткі умови відкриття провадження у справі про банкрутство, поставивши їх у залежність від стійкої неплатоспроможності боржника. Необхідно скоротити кількість судових рішень, які підлягають апеляційному оскарженню у процедурі банкрутства завдяки процесуальним актам, прийнятим із малозначних та організаційних питань. При цьому слід розширити перелік судових рішень, які підлягають касаційному перегляду, включивши туди акти, які приймаються щодо припинення повноважень керівника боржника або органів управління (ч. 2 ст. 40 КзПБ) та визнання збиткових і заінтересованих угод (ст. 42 КзПБ) (ВАЛЕРІЯ РАДЗИВІЛЮК, Родіон Поляков “Проблеми застосування господарсько-процесуальних норм у процедурі банкрутства (неспроможності)”).

Спiр, що виникає з договорiв про надання небанкiвських фiнансових послуг (далi – НФП), можна визначити як правовий конфлiкт мiж учасниками господарських вiдносин на ринках НФП, що виникає при укладаннi, змiнi, розiрваннi, виконаннi та визнаннi недiйсними договорiв про надання НФП. Спори, що виникають з договорiв про надання НФП, подiляються на п’ять основних груп, кожна з яких – на пiдгрупи, а також класифiкуються за предметною ознакою. Спори, що виникають з договорiв про надання НФП, розглядаються господарським судом за таких умов: участь у спорi суб’єкта господарювання; наявнiсть мiж сторонами господарських вiдносин i спору про право, що виникає з вiдповiдних вiдносин; наявнiсть у законi норми, що прямо передбачала б вирiшення вiдповiдного спору; вiдсутнiсть у законi норми, що прямо передбачала б вирiшення такого спору судом iншої юрисдикцiї (АНАСТАСIЯ ПОПОВА “Процесуальнi особливостi розгляду спорiв, що виникають з договорiв про надання небанкiвських фiнансових послуг”).

Судова практика підтверджує, що використання земельної ділянки без оформлення правостановлюючих документів є правопорушенням, оскільки користування земельною ділянкою без оформлення прав фактично обмежує право законного власника отримувати дохід у виді плати за використання і за яке повинна наступати певна юридична відповідальність, оскільки збитки виникають саме внаслідок використання земельної ділянки без оформлення у встановленому порядку права користування нею. Крім того, відповідно до ст. 152 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) власник земельної ділянки або землекористувач може вимагати усунення будь-яких порушень його прав на землю, навіть якщо ці порушення не пов'язані з позбавленням права володіння земельною ділянкою, і відшкодування завданих збитків. Захист прав громадян та юридичних осіб на земельні ділянки здійснюється через, зокрема, відшкодування заподіяних збитків. Ба більше, з правового аналізу зазначених вище норм матеріального права випливає, що саме на землекористувача покладається обов'язок вчинення певних дій, направлених на оформлення права користування земельною ділянкою, та дає змогу зробити висновок, що у разі неоформлення правостановлюючих документів для користування земельною ділянкою з вини користувача настають правові наслідки, передбачені у ст. 157 ЗК України. Незважаючи на те, що зі змісту поняття “неодержаний дохід” використання земельної ділянки без правостановлюючих документів не є неодержаним доходом, але загалом правова природа збитків у цьому разі проявляється в тому, що сторона втрачає те, на що вона могла б розраховувати при належному виконанні іншою стороною обов'язків, передбачених чинним законодавством, що повністю відповідає положенням статей 22, 623 Цивільного кодексу України, ст. 225 ГК України, статей 152, 156 ЗК України, а саме: доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). У будь-якому разі застосування відповідальності вирішується виключно судом з урахуванням усіх обставин справи та наявності всіх доведених ознак правопорушення. З огляду на це назріла потреба в реформуванні законодавства щодо стягнення збитків за використання земельних ділянок без оформлення правостановлюючих документів, зокрема: внесення відповідних змін до ЗК України про підставу стягнення збитків без оформлення правостановлюючих документів і додатково – до підзаконних актів щодо підстави та методики розрахунку розмірів збитків (Вадим Попелюк “Щодо деяких аспектів відповідальності за використання земельних ділянок без оформлення правостановлюючих документів за практикою Верховного Суду”).

До ознак торговельних операцій можна віднести такі: торговельна операція опосередковує перехід права власності (чи похідного від нього права: господарського відання, оперативного управління) на товар від однієї сторони (продавця, постачальника) до іншої сторони (покупця); перехід права власності (чи похідного від нього права: господарського відання, оперативного управління) на товар відбувається за плату (може бути виражена у грошовій або негрошовій формі); метою здійснення торговельної операції для продавця (постачальника) є отримання прибутку; метою здійснення торговельної операції для покупця може бути: перепродаж; інвестування; використання товару у своїй господарській діяльності як оборотного активу, для виробничого споживання (наприклад, купівля сировини для виробництва продукції); забезпечення провадження власної господарської діяльності (наприклад, купівля виробничого обладнання, оргтехніки, канцтоварів, паливно-мастильних матеріалів для експлуатації службового транспорту тощо); наслідок – реальний рух активів, зміна майнового стану суб'єкта господарювання; відображаються у первинних бухгалтерських документах, а також оформлюються іншими документами, що опосередковують рух матеріальних активів і грошових коштів. Наявність вказаних ознак лише в сукупності характеризує певну господарську операцію як торговельну. Отже, *торговельна операція – це господарська операція, яка опосередковує перехід права власності (чи похідного від нього права: господарського відання, оперативного управління) на товар від продавця (постачальника) до покупця на платній основі, внаслідок чого відбувається реальний рух активів, зміна майнового стану суб'єкта господарювання.* Взаємозв'язок між термінами “торговельна операція” і “господарсько-торговельний договір” полягає у тому, що торговельними операціями опосередковується виконання господарсько-торговельних договорів.

Аналіз і систематизація судової практики вирішення господарських спорів, пов'язаних зі здійсненням торговельних операцій, дають також підстави для таких важливих висновків: лише факт наявності підписаних первинних документів не підтверджує реальне здійснення торговельної операції; оскільки визначальною ознакою торговельної операції є наявність реального руху активів, то суди досліджують, окрім обставин оформлення первинних документів, наявність або відсутність реального руху такого товару, зокрема: обставини здійснення перевезення товару, поставленого за спірною видатковою накладною, обставини зберігання та використання цього товару у господарській діяльності покупця тощо; предметом позову не можуть бути обставини, які є доказами у справі, зокрема підписання первинних документів, оскільки такі документи під-

тверджують наявність або відсутність юридичних фактів, які входять до підстав позову. Механізми примусового виконання такого рішення, як зобов'язання суб'єкта господарювання підписати певний первинний документ, наприклад, акт приймання-передачі, відсутні; відсутність у контрагента добросовісного платника податку матеріальних і трудових ресурсів не виключає можливості реального виконання ним господарської операції та не свідчить про одержання необґрунтованої податкової вигоди покупцем, оскільки залучення працівників є можливим за договорами цивільно-правового характеру, аутсорсингу та аутстафінгу (оренда персоналу), а основні та транспортні засоби можуть перебувати в постачальника на праві оренди або лізингу; порушення правил оформлення первинних документів не спричиняє їх недійсність, але безпосередньо впливає на можливість доведення стороною обставин, на підтвердження яких вона подала відповідні документи (Вікторія Рєзнікова, Ірина Кравець “Новітні тенденції розвитку судової практики щодо розгляду господарських спорів, пов'язаних зі здійсненням торговельних операцій”).

*За редакцією
координаторки актуальної теми
“Доктрина господарського процесуального права України”
докторки юридичних наук, професорки,
завідувачки кафедри господарського права та господарського процесу
Інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Вікторії Рєзнікової*